

БЛОКОВЕ ПРОТИСТОЯННЯ ПЕРІОДУ ДРУГОЇ ХВИЛІ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ» КРИЗЬ ПРИЗМУ РАДЯНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ

Радянська політична пропаганда періоду другої хвилі «холодної війни» використовувала розмаїття прийомів і методів. Засоби масової інформації демонстрували тенденційний підхід до проблеми гонки озброєння та роззброєння. Вся радянська пропаганда в «роки застою» сурмила на весь світ про те, що «СРСР — оплот миру і соціалізму». А «поборники миру» тим часом виконували плани з випуску озброєнь і військової техніки, будували в 2-3 зміни танки й літаки, щомісяця запускали в космос 5-6 літальних апаратів, щорічно висаджували 15-20 атомних чи водневих бомб і були найбільшими постачальниками зброї в світі.

Дійсно, частка Радянського Союзу в загальному об'ємі поставок в усі країни світу досягла 40% на початку 80-х років, а за деякими видами бойової техніки й озброєнь становила 50%. На початку 80-х років експортувалося 25% усіх озброєнь і бойової техніки, що вироблялося в СРСР. Та такого змісту інформації був перекритий доступ на сторінки газет і журналів, а тим паче на радіо й телебачення. Натомість з'являлося безліч повідомлень про те, що США нарощують свої військові арсенали, йшло зростання видатків з державного бюджету на ВПК.

Стереотип про військово-промисловий комплекс США заслуговує особливого розгляду. Уперше цей термін пролунав із вуст президента Д. Ейзенхауера в 1961 р., а через 15 років, із другої половини 70-х років, без всякого на те обґрунтування він був перетворений теоретиками й практиками від радянської пропаганди в провідний стереотип,

який начебто пояснював складні процеси, що відбувалися в країнах Заходу. І радянські ЗМІ вміло його обігрували.

Безумовно, видатки на ВПК як з боку США, так і СРСР були значними, і ситуація в цій галузі була не такою простою й однозначною, як це подавали радянські періодичні видання. Більше того, протягом останніх 25 років СРСР жив не просто в умовах воєнної економіки, а в умовах економіки воєнного часу. Проте інформація про розмір видатків на військові потреби СРСР ретельно приховувалась, а сума була солідною — один трильйон п'ятсот мільярдів карбованців. Тож радянська політична пропаганда широко вдавалась до методу приховування фактів.

Фальсифікація фактів — ще один із методів радянської зовнішньополітичної пропаганди.

У роки другої хвилі «холодної війни» спостерігалася чітко виражена функціональна несумісність декларованих радянським керівництвом головних принципів його зовнішньої політики — пролетарського (соціалістичного) інтернаціоналізму й мирного співіснування держав із різним соціальним устроєм — з експансіонізмом радянської зовнішньої політики, ігноруванням такої фундаментальної демократичної норми міжнародного спілкування, як беззастережне визнання національно-державного суверенітету іншої країни та права її народів на свободу вибору суспільно-політичного й державного устрою. Афганістан і Польща — тому підтвердження.

Ідеологічні кліше типу «комунізм проти капіталізму» лягли в основу повідомлень радянських періодичних видань щодо проблем «третього світу», у тому числі й щодо регіональних конфліктів.

Відносини СРСР із країнами «третього світу» насправді були вкрай ідеологізованими. Декларування «соціалістичної орієнтації» і відданості марксистсько-ленінській ідеології було достатнім для отримання щедрої військової допомоги. Розмір допомоги СРСР різним державам склав 700 мільярдів карбованців за 20 років. Це означає, що ми викидали

щорічно на вітер 35 мільярдів карбованців лише на військові поставки колишнім соціалістичним державам і країнам «третього світу» із метою висвятити їх у комуністичну віру. Десятки країн мали й мають великий зовнішній борг перед СРСР, а нині — Росією, повернення якого на сучасному етапі стає досить і досить проблематичним.

Як бачимо, радянська політична пропаганда використовувала різні методи й засоби для формування чіткого стереотипу держав Заходу як держав з недосконалою «загниваючою» економікою та агресивною зовнішньою політикою, з одного боку, а Радянського Союзу й країн соціалістичної співдружності — як «носіїв світового прогресу, гарантів миру й стабільності у світі» — з іншого.

Аналіз сучасного політичного життя, закономірно зумовлює питання: чи можемо ми говорити про закінчення «холодної війни» та її переможців?

Відповідаючи на перше питання, приєднуємося до думки тих дослідників, які початок закінчення «холодної війни» датують 1985 р., коли до влади прийшли нові керівники СРСР на чолі з М. Горбачовим. На цей час необхідність подолання конфронтації усвідомлювалась усім суспільством. Разом із тим, можна досить легко довести, що «холодна війна» не завершена остаточно. І один із найбільш дієвих аргументів на користь такого висновку — збереження доктрини ядерного стримування, яка є органічним елементом міжнародної безпеки, що склалася після Другої світової війни.

Іншою ознакою того, що «холодна війна» не закінчена, є небачений геополітичний наступ США.

Підтримуємо думку про те, що його спровокували грубі прорахунки радянського керівництва, яке не зуміло забезпечити правонаступництво геополітичних інтересів історичної Росії наприкінці 80-х — на початку 90-х років. Не підлягає сумніву, що на той час виведення радянських військ із країн Центральної й Східної Європи було так чи інакше неминучим.

Закономірними стали процеси, пов'язані з розпадом Організації Варшавського Договору та об'єднання Німеччини.

Інша справа, що тоді існували всі передумови й можливості вирішити ці питання при належному врахуванні національних інтересів, а саме: юридично оформити зобов'язання Заходу не порушувати в Європі геополітичний статус-кво, зокрема й шляхом розширення НАТО на схід. І слід визнати з повною відповідальністю, Захід був тоді до цього готовий. Що ж ми бачимо сьогодні? Кордони НАТО наблизилися до України. Нашій державі слід проводити гнучку зовнішню політику, політику «не загравання», а таку, яка спрямована на задоволення національних інтересів.

Складно відповідати на поставлене друге питання. Чи можна взагалі визначити переможців і переможених у «холодній війні», адже це не та сфера, де можна їх категорично назвати. Та про «перемогу» США заявляють провідні в минулому американські діячі Ч. Кіссінджер і З. Бжезінський. На нашу думку, у «холодній війні» не може бути переможців: програли обидві сторони, програло людство в цілому.

Останнє: якщо все-таки НАТО на сучасному етапі планує стати дійсно «оборонною організацією», то слід провести її реформування з військово-політичної в політично-військову площину. Та зараз це викликає певну частку скептицизму. Ні США, ні НАТО в найближчому майбутньому на цей крок не підуть, і на це треба зважати. На сьогодні НАТО перетворилося в унікальну оборонну організацію, якій нема кого обороняти. Потрібно врешті-решт визначитися, яка міжнародна організація (ООН, ОБСЄ, ЄС, а можливо й НАТО) здатна взяти на себе роль координатора зусиль із підтримки та збереження безпеки та стабільності на європейському континенті й у цілому світі.

Події в Югославії яскраво засвідчили, що Організація Об'єднаних Націй «спочила в Богові», зайнявши роль пасивного спостерігача, а не організації, яка б мала запобігти сербсько-косовському конфлікту, а в разі його виникнення — докласти зусиль для якнайшвидшого розв'язання дипломатичними кроками, а не за допомогою військового втручання, що бачили на практиці. Особливо ганебне й не-

допустиме втручання військових сил НАТО. ООН втрачає свою роль і свій престиж справді дієздатної авторитетної міжнародної організації, якою вона була тривалий час. Із періоду «холодної війни» необхідно винести головний урок: багато речей у цьому житті відбувається в результаті помилок, а не за заздалегідь спланованим сценарієм. Пам'ятаймо про це, щоб із часом не говорити про нову хвилю «холодної війни».